

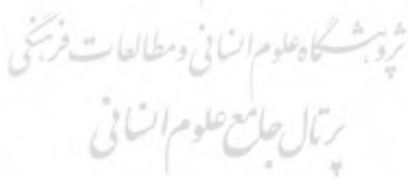
بازتاب جنگ دوم قراباغ در مطبوعات ایران (مطالعه موردی: روزنامه‌های کیهان، اعتماد و اطلاعات)

جابر فیروزی^۱، محمد سلطانی‌فر^۲، علی جعفری^۳

چکیده

مناقشه بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان بر سر منطقه قراباغ، با آغاز جنگ دوم قراباغ در سال ۲۰۲۰ بار دیگر در کانون توجه جهانی قرار گرفت. در این جنگ، دولت باکو به دستاوردهای میدانی رسید و هفت ناحیه اطراف قراباغ را به دست آورد. در این پژوهش سعی شده است بر اساس نظریه‌های «برجسته‌سازی و دروازه‌بانی خبر»، ضمن فهم گرایش‌های فکری و جهت‌گیری‌ها، نحوه بازتاب جنگ دوم قراباغ در روزنامه‌های کیهان، اعتماد و اطلاعات با روش تحلیل محتوای کمی مطالعه شود. بر این اساس، تمام ۱۷۳ مطلب چاپ شده از بازه زمانی ۷ مهر تا ۲۱ آبان ۱۳۹۹ (۲۸ سپتامبر تا ۱۱ نوامبر ۲۰۲۰) در این سه روزنامه، بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مقوله‌های لزوم پایان جنگ قراباغ، تحقق صلح و امنیت پایدار و تأثیر مناقشه بر منافع ملی ایران برجسته‌ترین مباحث مطبوعات مذکور بوده‌اند. طبق داده‌ها، بیشترین مطالب جنگ دوم قراباغ به سبک «مصاحبه، گفتگو و گزارش» به مخاطب ارائه شده است و رویدادهای خبری این جنگ، بیش از فرآیندها مورد توجه بوده است.

واژه‌های کلیدی: جنگ دوم قراباغ، جمهوری آذربایجان، جمهوری ارمنستان، کیهان، اعتماد، اطلاعات.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.
cabir_firuzi@yahoo.com

^۲ دانشیار گروه علوم ارتباطات، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
msoltanifar@yahoo.com

^۳ استادیار پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
alijafari.researcher@gmail.com

Doi: 10.22034/IMRL.2022.148680

مقدمه

منازعات قومی - سیاسی در قفقاز از جمله منازعاتی است که از دوران شوروی باقی مانده و در جریان تحولات این کشور سابق، به جمهوری‌های جدا شده از اتحادیه جماهیر شوروی، انتقال یافته است (انصاری، ۱۳۸۵). به‌طوری‌که وجود منازعات داخلی و بین‌المللی در این سرزمین همواره فرصت مناسبی برای دیگر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است تا در قالب مدیریت بحران و بهره‌گیری از رسانه‌های خبری، با اصطلاح «میانجی‌گری» وارد مداخله شده و اهداف و راهبردهای خاص خود را بین طرفین درگیر دنبال کنند. از مهمترین و درعین‌حال پیچیده‌ترین مناقشاتی که منطقه آسیای مرکزی و قفقاز به خود دیده است؛ مناقشه قراباغ بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان است. این بحران که در ابتدا حالت محلی داشت، به تدریج شکل منطقه‌ای به خود گرفت و کشورها و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی را درگیر خود ساخت و به این صورت بر پیچیدگی آن افزوده شد. در سال ۲۰۲۰، بعد از گذشت ۲۶ سال از امضاء توافق‌نامه بیسکک در ۵ می ۱۹۹۴ بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، روسیه در قالب طرح میانجی‌گری و گسترش سلطه منطقه‌ای خود، مسیر جنگ را به میز مذاکره تغییر داد. سرانجام در پایان جنگ دوم قراباغ در سال ۲۰۲۰، با میانجی‌گری روسیه، توافق‌نامه ۹ ماده‌ای با موضوع آتش‌بس بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان و واگذاری مناطق تحت اشغال به دولت باکو به امضاء رسید و نشان داد که همچنان دست برتر منطقه به‌شمار می‌رود.

امروزه گسترش روزافزون رسانه‌های ارتباط جمعی در جهت‌دهی افکار عمومی، به موضوع مهمی برای صاحب‌نظران علوم اجتماعی تبدیل شده است. این رسانه‌ها، می‌توانند با تبلیغ یا القای ایدئولوژی‌های حاکم، جایگاه خود را در میان شهروندان و جوامع تثبیت کنند و به طبع آن، از قدرت بسیاری برای تأثیرگذاری برخوردار هستند. نباید فراموش کرد که ساختارهای اجتماعی بشری متأثر از گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات است؛ به‌طوری‌که با زبان رسانه‌های مسلط، سرنوشت انسان‌ها در مقیاس جهانی به هم مرتبط می‌شود. هرگونه بحران، تنش، درگیری یا رویدادهای ملی و فراملی که در گذشته به آن علاقه‌ای نداشتیم، ممکن است بر جهان در این دوره تأثیر بگذارد. به عبارت روشن‌تر، رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... از طریق رسانه‌های جمعی در دستور کار قرار می‌گیرد و یا از دستور کار خارج می‌شود.

اختلاف عقاید و درگیری‌ها در همه جای دنیا به وقوع می‌پیوندد و رسانه‌ها، آن‌ها را از جنبه‌های مختلف به ما منتقل می‌کنند. هر کشوری سیاست خارجی و منافع خاص خود را در

عرصه روابط بین‌الملل دنبال می‌کند و به تبع آن، رسانه‌های متعامل با ورود به عصر ارتباطات مهمترین ابزار اساسی برای برخورداری از سیاست خارجی موفق به‌شمار می‌روند. به‌گونه‌ای که دیپلماسی رسانه‌ای بخشی از سیاست خارجی یک کشور تعریف می‌شود. در واقع، رسانه‌ها ارتباط تنگاتنگی با مسائل سیاسی دارند و با تغییر سیاست خارجی در طول زمان، نهادهای رسانه‌ای نیز این تغییرات را دنبال می‌کنند و بازنمایی اخبار بین‌المللی را با شرایط خاص آن کشور تطبیق می‌دهند. در وقایع مختلف نحوه پوشش خبری رسانه‌ها متأثر از عوامل متعددی از جمله راهبردها، جهت‌گیری‌های، نوع مالکیت رسانه‌ها و پایگاه ایدئولوژیکی، میزان وابستگی به حاکمیت، عملکرد رقبای، نیاز مخاطبان و ... است که برای تحلیل پوشش خبری و مدیریت اخبار، درک آن‌ها ضروری است؛ بنابراین مطبوعات نیز به‌عنوان رسانه‌ای مکتوب از حیث ثبت و ضبط رویدادها، یکی از منابع مطالعات تاریخی هر کشوری محسوب می‌شوند و از این حیث سند تاریخی به‌شمار می‌آیند. از این‌رو، باید پذیرفت که مطبوعات در تشدید و یا تسهیل یک بحران نقش بسزایی دارند.

بی‌شک با گسترش مناسبت‌های جمهوری اسلامی ایران در عرصه روابط بین‌الملل، همواره برخی از کشورها و عوامل با رفتارهای استراتژیک خود در تلاش‌اند بر این روابط اثر منفی بگذارند. در موضوع قراباغ، سه عامل مشخص، یعنی رژیم صهیونیستی، ارمنستان و برخی رسانه‌های افراطی و تندرو در جمهوری آذربایجان، همواره سعی دارند تا روابط تهران و باکو را تنش‌آلود کنند. رژیم صهیونیستی به‌دلیل داشتن منابع مالی فراوان و حمایت‌های سیاسی-رسانه‌ای ابرقدرت‌ها و همچنین برخورداری از سلاح هسته‌ای، به‌منزله تهدیدی جدی برای کشورهای منطقه و به‌خصوص ایران مطرح است. جمهوری ارمنستان نیز ترجیح می‌دهد باکو دوستان کمتری در عرصه بین‌المللی داشته باشد؛ از این‌رو، با انتشار اخبار جعلی و گمراه‌کننده سعی می‌کند روابط تهران و باکو را دچار خدشه کند. رسانه‌های افراطی و تندرو در جمهوری آذربایجان نیز همگام با دکترین رژیم صهیونیستی و ارمنستان، در واقع به بلندگوی اطلاعات ساختگی و گمراه‌کننده آن‌ها تبدیل شده‌اند. این گزاره‌ها در حالی مطرح می‌شود که برخلاف برخی از کشورهای منطقه، مواضع رسمی جمهوری اسلامی ایران چه در این پرونده و چه در مناقشه‌های مشابه، احترام به اصل حاکمیت و تمامیت ارضی کشورها و پایان هرگونه اشغالگری است. بدین ترتیب ضروری است در عرصه رقابت‌های رسانه‌ای، رویکردهای «صلح‌دوستی ایران» و «عدم مداخله نظامی» بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به موارد مذکور و نقش آفرینی مطبوعات در عرصه دیپلماسی رسانه‌ای، این پژوهش سعی کرده است براساس نظریه‌های «برجسته‌سازی و دروازه‌بانی خبر»، از یک سو با تحلیل محتوا به شیوه‌ها و چگونگی بازتاب جنگ دوم قراباغ در مطبوعات ایران بپردازد و از سوی دیگر، روابط روزنامه‌های منتسب به جریان‌های فکری از لحاظ بازتاب مواضع دستگاه دیپلماسی ایران، مواضع روزنامه‌نگاران، جهت‌گیری‌ها، مباحث تأکیدی، ارزش‌ها و محتوای غالب خبری، سبک‌های ارائه مطالب و ماهیت‌های خبری به کار رفته در مطالب را مقایسه کند. در نهایت نیز با مقایسه یافته‌ها به تحلیل و نتیجه‌گیری پرداخته خواهد شد.

پیشینه پژوهش

جدول ۱. پیشینه‌ها

عنوان پژوهش	مؤلف	سال	نتیجه
جمهوری آذربایجان در جنگ دوم قراباغ: اهداف و پیامدهای ژئوپلیتیکی (با تأکید بر رویکردهای رسانه‌ای)	امیری و کاظمی	۱۴۰۰	نتایج مقاله نشان می‌دهد که جمهوری آذربایجان علاوه بر به دست آوردن سرزمین‌های اشغال شده خود در خارج از قراباغ به دنبال دستیابی به اهداف توسعه‌طلبانه ژئواستراتژیک همسو با علایق آنکارا و تل‌آویو است. هرچند جمهوری آذربایجان به بخشی از اهداف خود رسید، اما بازی‌های ژئوپلیتیکی شکل گرفته پس از جنگ ۴۴ روزه همسو با اهداف ترکیه و رژیم صهیونیستی ادامه دارد. این موضوع دورنمای صلح پایدار در منطقه قفقاز را دچار ابهام می‌سازد.
بحران قراباغ و متغیرهای دخیل	مقدم	۱۳۹۹	مقاله با اشاره به پیشینه مناقشه قراباغ و مدل‌های درگیری، متغیرهای مداخله‌گر و شعله‌ور شدن جنگ را به دو دسته عوامل داخلی: (۱- بحران اقتصادی و اجتماعی ناشی از کرونا ۲- موقعیت ژئوپلیتیک تاووش) و خارجی: (۱- آمریکا ۲- رژیم صهیونیستی) تقسیم می‌کند. از این رو از دلایل مهمی که باکو - ایروان بر سر حل این اختلاف قدیمی کوتاه نمی‌آیند، وجود متغیرهای مداخله‌گر است.

ادامه جدول ۱. پیشینه‌ها

عنوان پژوهش	مؤلف	سال	نتیجه
نقش آفرینی ایران در دوگانه آذربایجان و ارمنستان	بهمن	۱۳۹۸	افزایش نقش رژیم اسرائیل در تسلیح جمهوری آذربایجان موجب پیچیده‌تر شدن مسئله قراباغ شده است. به طوری که قرار گرفتن نیروهای اطلاعاتی و امنیتی رژیم صهیونیستی در مجاورت مرزهای ایران، امری است که ضرورت توجه بیشتر را می‌طلبد.
منافع روسیه و بحران‌های منطقه قفقاز جنوبی	رشیدی و ملکی	۱۳۹۸	روسیه بر اساس رویکرد سیاسی و امنیتی خود، منطقه خارج نزدیک ^۱ ، به‌ویژه قفقاز جنوبی را حوزه‌ی نفوذ طبیعی خود تعریف کرده است. از این منظر هرگونه مداخله خارجی و شکل‌گیری زمینه‌های نفوذ کشورهای غربی در آن منطقه را برنمی‌تابد. لذا، از طریق مداخله در مناقشات موجود و کمک به تداوم آن‌ها، زمینه‌های وابستگی کشورهای منطقه به روسیه و جلوگیری از نفوذ قدرت‌های دیگر را دنبال می‌کند. به عبارت ساده‌تر نقش بلامنازع روسیه در تداوم درگیری‌ها یا صلح سرد در این پژوهش برجسته شده است.
الگویابی بحران‌های ژئوپلیتیکی (بحران منطقه‌ای قراباغ)	ولیعقی زاده	۱۳۹۱	طبق نتایج این پژوهش، با توجه به ماهیت اختلافات بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، قراباغ به واقعیتی هویتی - حیثیتی بین دو ملت تبدیل شده است. به گونه‌ای که حل بحران چیزی غیر از زیر پا نهادن حیثیت و غرور ملی یکی از طرفین نخواهد بود.
فرهنگ و قومیت در ارمنستان و آذربایجان و نقش آن‌ها در بحران قراباغ	عابدی سروستانی	۱۳۹۰	یکی از عوامل مهمی که در تداوم بحران قراباغ نقش دارد، محصولات فرهنگی است. این محصولات از جمله کتاب‌هایی که با جهت‌گیری‌های خاصی از طرف ارمنی‌ها یا آذری‌ها در مورد این بحران نوشته شده است، توانسته اذهان توده مردم را به سمتی شکل دهد که هر دو گروه ارمنی و آذری خواهان ادامه کشمکش‌ها برای رسیدن به آرمان‌ها و آرزوهای تاریخی خود یعنی بازگرداندن منطقه قراباغ هستند.

^۱. Near abroad

ادامه جدول ۱. پیشینه‌ها

عنوان پژوهشی	مؤلف	سال	نتیجه
ایران، جمهوری آذربایجان، ارمنستان	گرانمایه‌پور	۱۳۸۷	نویسنده برخی مشکلات تنش‌زا را که مانع برقراری کامل روابط ایران و جمهوری آذربایجان است این‌گونه ذکر می‌کند: روابط ایران با ارمنستان، صنعت نفت جمهوری آذربایجان، تبلیغات ضدایرانی رسانه‌های جمهوری آذربایجان و احتمال ایجاد پایگاه‌های نظامی خارجی در جمهوری آذربایجان.
تحلیل محتوای مطالب مربوط به مناقشه جمهوری آذربایجان و ارمنستان بر سر قراباغ	چاپچیان	۱۳۸۵	مهمترین دغدغه و اولویت مطبوعات دولتی جمهوری آذربایجان در مقایسه با مطبوعات وابسته به احزاب و جریان‌های اسلامگرا و سکولار، اشغال قراباغ توسط طرف ارمنی و حفظ امنیت ملی بود. حفظ تمامیت ارضی کشور آذربایجان خط قرمز مطبوعات آن کشور است و به دست آوردن اراضی اشغالی و بازگشت آوارگان و پناهندگان مسلمان آذری جزو مطالبات افکار عمومی محسوب می‌شود.
جنگ قراباغ در خبرگزاری‌های آنلاین و شبکه‌های مجازی	کئردمیر ^۱	۲۰۲۱	وضعیت ژئوپلیتیک منطقه، تداوم رقابت استراتژیک، سابقه طولانی‌مدت دیپلماتیک مناقشه قراباغ و خصومت‌های دیرینه، موجب قرار گرفتن مناقشه قراباغ کوهستانی در صدر اخبار رسانه‌های بین‌المللی است.
بعد از ۴۴ روز: تحلیل جنگ ۲۰۲۰ قراباغ از بُعد نظامی	اؤزگن ^۲	۲۰۲۱	نویسنده، تدابیر لازم جمهوری آذربایجان در مقابل تهدیدهای غیرمنتظره ارمنستان را برمی‌شمارد. به‌نظر وی جمهوری آذربایجان باید همیشه برای بدترین سناریوها آماده باشد و اقدامات لازم را برای حفظ توازن قدرت نظامی که هنوز به نفع آن است، انجام دهد.

1. Kirdemir

2. Özgen

ادامه جدول ۱. پیشینه‌ها

عنوان پژوهش	مؤلف	سال	نتیجه
تحلیل نشریه آمریکایی از جنگ قراباغ	اپیسکوپوس ^۱	۲۰۲۰	در چشم‌انداز بلندمدت، پیروزی باکو می‌تواند در مقایسه با شکست ایروان هزینه‌ای به مراتب سنگین‌تری به همراه داشته باشد. شواهد نشان می‌دهد ترکیه عملیات نظامی جمهوری آذربایجان را برنامه‌ریزی، هماهنگ و در کل محقق ساخته است.
پوشش خبری بین‌المللی: مناقشه قراباغ کوهستانی در روزنامه نیویورک‌تایمز	صادق‌اوا ^۲	۲۰۱۳	روزنامه نیویورک‌تایمز در انعکاس اخبار خارجی در راستای حفظ منافع ایالات‌متحده حرکت کرده و همسو با روابط آمریکا-جمهوری آذربایجان و آمریکا-ارمنستان مناقشه قراباغ کوهستانی را پوشش داده است. این جنگ، با رویکردی مذهبی مانند جنگ بین مسلمانان و مسیحیان در این روزنامه منعکس شده است. بر اساس این تحقیق، بازنمایی رسانه‌های مناقشه قراباغ به‌دلیل روابط بین جمهوری آذربایجان و ایالات‌متحده تا حدودی در طول زمان متغیر بوده است. به‌طوری‌که شرایط سیاسی و سازمان‌های بین‌المللی هر کشوری نقش مهمی در پوشش خبری آن کشور در رسانه‌های بین‌المللی دارد.

همان‌گونه که از بررسی سوابق پژوهش‌های داخل کشور برمی‌آید، نقش میانه‌روی و بی‌طرفی مثبت ایران در حل مناقشه قراباغ کاملاً مشهود است. به‌طوری‌که نظام جمهوری اسلامی ایران همواره بر به‌رسمیت شناختن مرزهای بین‌المللی تأکید داشته و خواهان حل مناقشه قراباغ به‌صورت مسالمت‌آمیز بوده است. چون در رسانه‌های داخل کشور هیچ یافته‌ای مبنی بر تحلیل محتوای جنگ قراباغ به‌دست نیامد، پژوهش حاضر از جنبه واکاوی جنگ دوم قراباغ در مطبوعات داخل کشور، از پژوهش‌های اول به‌شمار می‌رود.

1. Episkopos

2. Sadikhova

۱. چارچوب و ادبیات نظری

۱-۱. نظریه برجسته‌سازی^۱

نظریه برجسته‌سازی یکی از شیوه‌هایی است که از طریق آن رسانه‌های جمعی می‌توانند بر عامه تأثیر بگذارند. برجسته‌سازی یعنی این اندیشه که رسانه‌های خبری با ارائه خبرها، موضوعاتی را که عامه راجع به آن‌ها فکر می‌کنند، تعیین نمایند. این فرضیه زمانی مطرح شد که پژوهشگران از موضع نظریه مسلط در پژوهش ارتباط جمعی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ (الگوی اثرات محدود) ناخرسند شدند (سورین و تانکار، ۱۳۹۷: ۳۲۹-۳۲۶). برجسته‌سازی، ابتدا به این پرسش می‌پردازد که رسانه‌ها چه موضوعاتی را به «مخاطب» عرضه می‌کنند و سپس این سؤال را مطرح می‌کند که اطلاعات در خصوص این موضوعات چگونه ارائه می‌شود (سولیان و دیگران، ۱۳۸۵: ۲۷).

مک کامبز^۲ و شاو^۳، اولین مطالعه سیستماتیک را در مورد فرضیه برجسته‌سازی (حربه رسانه‌ای) در سال ۱۹۷۲ گزارش کرده‌اند. آن‌ها با مطالعه برجسته‌سازی در مبارزه ریاست‌جمهوری ایالات‌متحده آمریکا در سال ۱۹۶۸، این فرضیه را مطرح کردند که رسانه‌های جمعی برای هر مبارزه سیاسی، اولویت‌هایی را تعیین می‌کنند و بر اهمیت نگرش‌ها در مورد موضوع‌های سیاسی اثر می‌گذارند. آن‌ها مطالعه خود را با تمرکز بر «رأی‌دهندگان تصمیم‌نگرفته یا رأی‌خاکستری» انجام دادند؛ زیرا کسانی که هنوز تصمیم نگرفته‌اند، باید مستعدترین افراد برای آثار برجسته‌سازی باشند (سورین و تانکار، ۱۳۹۷: ۳۲۷)؛ به عبارت دیگر، رسانه‌ها اگرچه نمی‌توانند تعیین کنند که مخاطبان چطور بیندیشند؛ اما می‌توانند تعیین کنند که درباره چه بیندیشند. کارکرد برجسته‌سازی رسانه‌ها، گرایش رسانه را به تأثیر گذاشتن بر آنچه مردم درباره آن فکر خواهند کرد، یا آنچه تلقی می‌کنند، توصیف کرده‌اند. این تأثیر با به تصویر کشیدن اطلاعات و برنامه‌ها با در نظر گرفتن زمان، مدت عملیات برجسته‌سازی و حد نهایی تأثیر قابل بررسی است (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۳۷-۳۶).

۱-۱-۱. فرآیند برجسته‌سازی

گلادیس انگل لنگ^۴ و کورن لنگ^۵ (۱۹۸۳) از پیشگامان فرضیه برجسته‌سازی، طی بحران واترگیت رابطه میان مطبوعات و افکار عمومی را مطالعه کردند و به این نتیجه رسیدند که مفهوم

1. Agenda Setting Theory

2. McCombs

3. Shaw

4. Gladys Engel Lang

5. Kurt Lang

اولیه برجسته‌سازی را باید توسعه داد و برجسته‌سازی را به شش مرحله تقسیم کردند (سورین و تانکار، ۱۳۹۷: ۳۴۹-۳۴۸):

۱. مطبوعات بعضی رویدادها یا فعالیت‌ها را پراهمیت می‌کنند و آن‌ها را برجسته می‌سازند.
 ۲. موضوعات متفاوت برای جلب توجه، به نوع و میزان پوشش خبری متفاوتی نیز نیاز دارند. بحران واترگیت موضوعی ناآشنا بود و بنابراین پوشش گسترده‌ای برای جلب توجه عموم به آن صورت گرفت.
 ۳. رویدادها و فعالیت‌های مورد توجه باید قالب‌دار باشند یا باید حوزه‌ای از معانی به آن‌ها داد به طوری که قابل فهم شوند. واترگیت در ابتدا به قالب موضوعی حزبی در مبارزه انتخاباتی درآمد و این امر درک آن را در قالبی دیگر (یعنی به‌عنوان نشانه‌ای از فساد سیاسی گسترده) مشکل ساخت.
 ۴. زبان مورد استفاده رسانه‌ها می‌توانند بر درک اهمیت موضوع اثر بگذارد. اشاره اولیه به شنود واترگیت تحت عنوان «کاری غیراخلاقی»، که چند ماه طول کشید، در جهت کم‌اهمیت جلوه دادن آن بود. چرخش بعدی به واژه «افتضاح»، اهمیت بیشتری به موضوع داد.
 ۵. رسانه‌ها، فعالیت‌ها یا رویدادهایی را که مورد توجه قرار گرفته‌اند، به نمادهای ثانویه وصل می‌کنند که موقعیت آن‌ها در منظر سیاسی به‌خوبی قابل تشخیص است.
 ۶. هنگامی که اشخاص معروف و معتبر راجع به موضوعی صحبت می‌کنند، فرآیند برجسته‌سازی شتاب پیدا می‌کند.
- بنابراین، مفهوم برجسته‌سازی، پیچیده‌تر از فرضیه اولویت‌گذاری است. این موضوع، حاکی از آن است که فرآیند قرار دادن موضوعی در اولویت عموم، زمان می‌برد و از چند مرحله می‌گذرد. این مفهوم نشان می‌دهد که شیوه رسانه‌ها برای چارچوب‌سازی موضوع و واژه‌های مهمی که برای توصیف آن به کار می‌برند می‌تواند مؤثر باشد و نقش اشخاص مشهور در توضیح و تفسیر یک موضوع نیز مهم و تأثیرگذار است.

۲-۱-۱. برجسته‌سازی در مطبوعات

برجسته‌سازی به‌عنوان یک مفهوم عام در مورد تأثیر رسانه‌های خبری گوناگون مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما شکل و نحوه آن تحت تأثیر تفاوت‌های خبرنویسی و شیوه انتشار و ارائه اخبار در رسانه‌ها قرار دارد. در مطبوعات برجسته‌سازی اخبار با استفاده از فنون صفحه‌بندی صورت

می‌گیرد. اندازه تیترو، استفاده از عکس، نقش، طرح، جایگاه خبر در صفحه، کادر، ترام و چاپ نگاتیو برای برجسته‌سازی اخبار مطبوعات مؤثر هستند (قندی، ۱۳۷۴: ۹۲).

به اعتقاد شاو و مک کامبز، روزنامه‌ها با بزرگ و برجسته کردن رویدادهای مختلف، سعی در القای دیدگاه‌های خاص خود به مخاطبان دارند. به این معنی که بزرگ کردن مطالب در رسانه‌های خبری باعث می‌شود که مخاطبان هم مانند رسانه‌ها آن مطالب را مهم و برجسته بپندارند. آن‌ها می‌گویند، اگر رسانه‌های خبری با این عمل نتوانند تغییرات رفتاری قابل قبولی، در مخاطبان به وجود آورند، حداقل باعث تغییرات شناختی قابل‌ملاحظه‌ای در مخاطبان خواهند شد. البته، بررسی‌های بعدی نشان داد که مخاطبان منفع‌ل نیستند و اهمیت و اولویت هر خبر را با توجه به مرتبط بودن رویدادها با کار و زندگی خویش تعیین می‌کند (بدیعی و قندی، ۱۳۹۳: ۱۱۶).

۲-۱. نظریه دروازه‌بانی خبر^۱

«دروازه‌بانی» برخلاف ظاهر ساده‌اش، مفهومی است بسیار پیچیده و البته چندلایه در روزنامه‌نگاری که هم در سطح تئوری و نظری و هم در سطح اجرا و عمل، تاکنون به بحث‌های مختلفی بین روزنامه‌نگاران از یکسو و اندیشمندان و صاحب‌نظران رسانه از سوی دیگر دامن زده است. ریشه این مفهوم از اثری است که کورت لوین^۲ (۱۹۴۷) منتشر ساخت که به تصمیم‌گیری درباره خرید غذای منزل مربوط می‌شود. لوین خاطر نشان می‌کند که اطلاعات همواره باید از طریق کانال‌هایی که دارای «بخش‌های دروازه‌بانی» است به گردش درآید؛ در این بخش‌های دروازه‌ای تصمیم گرفته می‌شود که آیا اطلاعات کالا کاملاً اجازه ورود به کانال و حرکت در آن را دارد یا خیر. به دو شکل این تصمیم گرفته می‌شود: یا از طریق قوانین بی‌طرفانه یا شخصی و دروازه‌بانان تصمیم‌گیرنده آن است. درواقع هر آنچه ما امروز از یک رسانه می‌بینیم یا می‌شنویم یا در یک روزنامه و مجله می‌خوانیم، جملگی پس از عبور از فرآیندی است که به «دروازه‌بانی» شناخته می‌شود (مک کوایل و ویندال، ۱۳۸۸: ۱۷۱-۱۷۰).

پیام‌هایی که از طریق رسانه‌ها به ما می‌رسد تصویر ذهنی و آگاهی‌های ما را از جهان پیرامون شکل می‌دهند. هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که این تصویر، تصویری دقیق، روشن و کامل است. اخبار و رویدادها تا به گوش ما برسند، از صافی‌هایی عبور می‌کنند که معلوم نیست با محتوای آن‌ها چه می‌کنند. مسکوت گذاشتن بعضی اخبار، گفتن بخشی از واقعیت یا تحریف آن،

1. Gatekeeping

2. Curt Levin

بزرگ و کوچک کردن رویدادها، انتخاب زمان و شیوه تنظیم و آرایش مطالب یا حتی نوع رسانه حامل پیام، خبر را در چنبره‌ای از فعل و انفعال‌های گوناگون قرار می‌دهد (بروجردی علوی، ۱۳۷۲: ۱۸-۱۹).

۳-۱. پوشش خبری^۱

پوشش خبری از معدود واژه‌های ارتباطی است که اکثر کارشناسان آن را بدیهی می‌پندارند و کمتر کسی به دنبال تعریف آن می‌گردد و تقریباً آن را معادل «انعکاس خبری، انتشار و پخش اخبار» می‌پندارند (نصراللهی، ۱۳۹۶: ۳۴). «پوشش خبری مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی است که بر روی خبر صورت می‌گیرد تا ارزش یک خبر و جایگاه آن از وضعیت واقعی آن بالاتر یا پائین‌تر مطرح شود و ارزش آن خبر در مجاورت مطالب دیگر دارای ارزش کمتر، بیشتر یا در حد صفر شود. گاهی اوقات خبر به‌گونه‌ای مطرح می‌شود که ارزش آن برای مخاطب به صفر می‌رسد.» (سلطانی‌فر و هاشمی، ۱۳۸۲: ۱۴).

۴-۱. منازعه و مناقشه^۲

واژه منازعه یا مناقشه معمولاً به وضعیتی اشاره دارد که در آن، گروه انسانی معینی (خواه قبیله‌ای، قومی، زبانی، فرهنگی، مذهبی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و یا غیر آن) با گروه‌های انسانی معین دیگری به دلیل ناسازگاری واقعی یا ظاهری اهدافشان تعارضی آگاهانه داشته باشند. «لوئیس آلفرد کوزر^۳» منازعه را چنین تعریف می‌کند: «مبارزه‌ای بر سر ارزش‌ها و مطالبه منزلت، قدرت و منابع نادر که در آن، هدف هر یک از طرفین، خنثی کردن، صدمه زدن و یا نابود ساختن رقبای خویش است» (دوئرتی و فالتزگراف، ۱۳۷۲: ۲۹۵).

۵-۱. امنیت ملی

واژه امنیت دارای دو معنای ایجابی یعنی وجود احساس رضایت و اطمینان خاطر نزد دولتمردان و شهروندان و سلبی یعنی نبود ترس، اجبار و تهدید است (افتخاری، ۱۳۷۷: ۶۰-۲۷). در یکی از تعاریف، امنیت ملی به‌صورت «هویت یکپارچه و انسجام ملی و حفظ ارزش‌های اساسی» تعریف شده است (حاجیانی، ۱۳۸۴: ۲۵). بنابراین روشن است که در یک نظام هماهنگ رسانه‌ای،

1. News Coverage

2. Debate

3. Lewis A. Coser

انسجام و پایداری توسعه و در نتیجه تقویت امنیت ملی مدنظر است، اما در ازم‌گسیختگی رسانه‌ها، تهدید امنیت ملی قابل پیش‌بینی است (خانیکی، ۱۳۷۶: ۳۵۹).

روش پژوهش

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل اخبار و مطالب روزنامه‌ها از روش تحلیل محتوای کمی استفاده شده است؛ تحلیل محتوای کمی، آزمون نظام‌مند و تکرارپذیر نمادهای ارتباطی است که در آن ارزش‌های عددی بر اساس قوانین معتبر اندازه‌گیری و به متن نسبت داده می‌شود و سپس با استفاده از روش‌های آماری، روابط بین ارزش‌ها تحلیل می‌شود (رایف و همکاران، ۱۳۸۱: ۲۵). بر این اساس، دستورالعمل کدگذاری بر مبنای موضوع و هدف تحقیق تهیه شده و بر مبنای آن، اخبار و مطالب مورد نظر استخراج و کدگذاری شده است.

بنابراین، تمام ۱۷۳ نسخه منتشر شده با محوریت جنگ دوم قرباغ در روزنامه‌های رسمی کشور (کیهان، اعتماد و اطلاعات) از تاریخ ۱۳۹۹/۰۷/۰۷ تا ۱۳۹۹/۰۸/۲۱ (۲۸ سپتامبر تا ۱۱ نوامبر ۲۰۲۰) کدگذاری و تحلیل شد. در حقیقت در این پژوهش، جامعه آماری منطبق بر نمونه آماری است. بر اساس وابستگی هر یک از روزنامه‌های رسمی کشور به یکی از جریان‌های سیاسی داخلی انتخاب شده است؛ تا با توجه به خط‌مشی‌های سیاست خارجی روزنامه‌های مورد بررسی، به شناختی کلی در زمینه نحوه پوشش خبری جنگ دوم قرباغ در بین این طیف‌ها دست یابیم. بر این اساس جامعه آماری پژوهش عبارتند از:

۱- از طیف راست و اصولگرا؛ روزنامه کیهان

۲- از طیف چپ و اصلاح‌طلب؛ روزنامه اعتماد

۳- از طیف میانه‌رو (و غیرسیاسی)؛ روزنامه اطلاعات

از آنجائی که محتوای آشکار اخبار و مطالب خبری مربوط به جنگ دوم قرباغ در این پژوهش مدنظر بود؛ سنجش‌های تحقیق دارای «اعتبار صوری»^۱ است. از این‌رو به‌منظور دستیابی به اعتبار پژوهش دو ضابطه مورد توجه قرار گرفته است: نخست، به علت کمبود منابع پژوهشی با موضوع «تحلیل محتوای پوشش خبری مناقشه قرباغ» در داخل کشور، زیرمقوله‌های پژوهش حاضر با مطالعه و بررسی تعداد اندک نمونه پژوهش‌های به دست آمده در منابع خارجی و سایر موضوعات با محوریت «تحلیل محتوا» و «جنگ و مناقشه»، در رسانه‌های داخلی، به‌گونه‌ای

^۱ Face Validity

تعیین شد که در این پژوهش‌ها نیز مورد استفاده قرار گرفته باشد. از این رو برخی از مفاهیم، متغیرها و زیرمقوله‌های مورد استفاده در این پژوهش توسط محققان داخلی یا خارجی مورد استفاده قرار گرفته است. دوم، به علت اینکه پژوهش حاضر جزو مقالات نخست نگارش شده با محوریت «تحلیل محتوای جنگ دوم قراباغ در مطبوعات داخلی» به شمار می‌رود؛ در تدوین سایر متغیرها، زیر مقوله‌ها، اهداف و فرضیه‌های پژوهش و نحوه دستورالعمل کدگذاری با چند تن از اساتید برجسته رشته علوم ارتباطات و روزنامه‌نگاری مشورت و همفکری شده است. با توجه به آنچه قید شد؛ فرضیه‌های پژوهش مطابق جدول زیر می‌باشد:

جدول ۲. فرضیه‌های پژوهش

ردیف	فرضیه پژوهش
فرضیه اصلی	
۱	بین جریان‌های خبری منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ از نظر انعکاس مواضع «دستگاه دیپلماسی ایران» رابطه معناداری وجود دارد.
فرضیه‌های فرعی	
۱	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ از لحاظ بازتاب «مواضع مستقل روزنامه‌نگار» رابطه معناداری وجود دارد.
۲	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ از لحاظ جهت‌گیری مطالب رابطه معناداری وجود ندارد.
۳	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ در مورد مباحث تأکیدی رابطه معناداری وجود دارد.
۴	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ در استفاده از ارزش‌های غالب خبری در تیتیر رابطه معناداری وجود دارد.
۵	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ در مورد محتوای غالب خبری رابطه معناداری وجود دارد.
۶	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ در مورد سبک ارائه مطالب رابطه معناداری وجود دارد.
۷	بین جریان‌های خبری در روزنامه‌های منتسب در موضوع جنگ دوم قراباغ در مورد ماهیت اخبار رابطه معناداری وجود دارد.

۲. یافته‌ها

۲-۱. نتایج فرضیه اصلی

جدول ۳: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب در موضوع انعکاس مواضع دستگاه دیپلماسی ایران

جمع	خبر فاقد این محتواست	خبر دارای این محتواست	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
			تعداد	درصد
۷۰	۳۲	۳۸	تعداد	کیهان (=اصولگرا)
۱۰۰	۴۵/۷	۵۴/۳	درصد سطری	
۴۰/۵	۵۲/۵	۳۳/۹	درصد ستونی	
۳۵	۶	۲۹	تعداد	اعتماد (=اصلاح‌طلب)
۱۰۰	۱۷/۱	۸۲/۹	درصد سطری	
۲۰/۲	۹/۸	۲۵/۹	درصد ستونی	
۶۸	۲۳	۴۵	تعداد	اطلاعات (=میان‌رو)
۱۰۰	۳۳/۸	۶۶/۲	درصد سطری	
۳۹/۳	۳۷/۷	۴۰/۲	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۱	۱۱۲	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۵/۳	۶۴/۷	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$X^2 = 8.445^a$ df= 2 Sig. = 0.015 cell<5= %0.000 Cramer's V=0.221

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square}=8.445$ ، درجه آزادی $df=2$ و سطح معناداری $\text{Sig}=0.015$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه؛ کیهان، اعتماد و اطلاعات از نظر بازتاب زبان «دستگاه دیپلماسی ایران» تفاوت معناداری وجود دارد. جریان اصلاح طلب با ۸۲/۹ درصد، جریان اصولگرا با ۵۴/۳ درصد و جریان میانه‌رو نیز با ۶۶/۲ درصد به بازتاب محتوای قید شده از زبان دستگاه دیپلماسی مبادرت کرده‌اند که در مجموع با ۱۱۲ خبر از کل ۱۷۳ خبر و یا ۶۴/۷ درصد هم‌سو و مطابق با مواضع دولت جمهوری اسلامی ایران عمل کرده‌اند.

۲-۲. نتایج فرضیه‌های فرعی

جدول ۴: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و بازتاب «مواضع مستقل روزنامه‌نگار» (فرضیه فرعی ۱)

جمع	خبر فاقد این محتواست	خبر دارای این محتواست	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
			تعداد	کیهان (=اصولگرا)
۷۰	۷۰	۰	تعداد	کیهان (=اصولگرا)
۱۰۰	۱۰۰	۰	درصد سطری	
۴۰/۵	۴۸	۰	درصد ستونی	
۳۵	۱۷	۱۸	تعداد	اعتماد (=اصلاح طلب)
۱۰۰	۴۸/۶	۵۱/۴	درصد سطری	
۲۰/۲	۱۱/۶	۶۶/۷	درصد ستونی	
۶۸	۵۹	۹	تعداد	اطلاعات (=میانه‌رو)
۱۰۰	۸۶/۸	۱۳/۲	درصد سطری	
۳۹/۳	۴۰/۴	۳۳/۳	درصد ستونی	
۱۷۳	۱۴۶	۲۷	تعداد	جمع
۱۰۰	۸۴/۴	۱۵/۶	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$X^2=47.334^a$ $df=2$ $\text{Sig.}=0.000$ $\text{cell}<5=\%0.000$ $\text{Cramer's V}=0.523$

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square}=47.334$ ، درجه آزادی $df=2$ و سطح معناداری $\text{Sig}=0.000$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و

اطلاعات از لحاظ بازتاب «مواضع مستقل روزنامه‌نگار» تفاوت معناداری وجود دارد. همان‌طور که اعداد جدول ستونی نیز نشان می‌دهد؛ روزنامه اعتماد در ۱۸ خبر یا ۶۶/۷ درصد، روزنامه اطلاعات در ۹ خبر یا ۳۳/۳ درصد، به مواضع مستقل روزنامه‌نگار در خصوص جنگ دوم قزاق پراخته‌اند. روزنامه کیهان بدون بازتاب مواضع مستقل روزنامه‌نگار عمل کرده و صرفاً اخبار را از سرویس‌های خبری دریافت و منعکس نموده است.

جدول ۵: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و جهت‌گیری کلی خبری
(فرضیه فرعی ۲)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				نوع جهت‌گیری در مطالب	
۵۰	۲۰	۱۰	۲۰	تعداد	به نفع سیاست جمهوری آذربایجان
۱۰۰	۴۰	۲۰	۴۰	درصد سطری	
۲۸/۹	۲۹/۴	۲۸/۶	۲۸/۶	درصد ستونی	
۱۳	۶	۵	۲	تعداد	به نفع سیاست جمهوری ارمنستان
۱۰۰	۴۶/۱	۳۸/۵	۱۵/۴	درصد سطری	
۷/۵	۸/۸	۱۴/۳	۲/۹	درصد ستونی	
۸۴	۳۴	۱۸	۳۲	تعداد	بی‌طرف و مثبت
۱۰۰	۴۰/۵	۲۱/۴	۳۸/۱	درصد سطری	
۴۸/۶	۵۰	۵۱/۴	۴۵/۷	درصد ستونی	
۲۶	۸	۲	۱۶	تعداد	بدون جهت‌گیری
۱۰۰	۳۰/۸	۷/۷	۶۱/۵	درصد سطری	
۱۵	۱۱/۸	۵/۷	۲۲/۹	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۸	۳۵	۷۰	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۲۰/۲	۴۰/۵	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 9.883^a \quad df = 6 \quad \text{Sig.} = 0.13 \quad \text{cell} < 5 = \% 8.3$$

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square} = 9.883$ ، درجه آزادی $df = 6$ و سطح معناداری $\text{Sig} = 0.13$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه؛ کیهان، اعتماد و اطلاعات

از لحاظ جهت‌گیری کلی خبری تفاوت معناداری وجود ندارد. طبق داده‌های کناری جدول فوق، از مجموع ۱۷۳ مورد بررسی، ۴۸/۶ درصد از اخبار، رویکردی بی‌طرفانه و مثبت در جهت‌گیری خبری در موضوع جنگ دوم قراباغ اتخاذ کرده‌اند. به عبارتی اختصاص درصد بالای رویکرد بی‌طرفانه و مثبت‌گرایانه گویای همان سیاستی است که در مواضع سیاست خارجی ایران در قبال مناقشه قراباغ مشهود است. ۲۸/۹ درصد اخبار دارای رویکردی به نفع سیاست‌های جمهوری آذربایجان، ۱۵ درصد اخبار نیز بدون جهت‌گیری بیان شده است. اخبار مطابق سیاست‌های جمهوری ارمنستان با ۷/۵ درصد در پائین‌ترین سطح از جهت‌گیری خبری قرار دارد. به عبارتی روزنامه‌های منتسب به جریان‌های خبری همگی در اشغالگر بودن ارمنستان اتفاق نظر دارند.

جدول ۶: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری منتسب و مباحث تأکیدی (فرضیه فرعی ۳)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				محتوای موضوعات تأکیدی در مطالب	
۳۶	۱۵	۱۱	۱۰	تعداد	پایان مخاصمه قراباغ و راه‌حل سیاسی
۱۰۰	۴۱/۷	۳۰/۶	۲۷/۸	درصد سطری	
۲۰/۲	۲۲/۱	۳۱/۴	۱۴/۳	درصد ستونی	
۱۸	۶	۳	۹	تعداد	خروج ارمنستان از اراضی اشغالی
۱۰۰	۳۳/۳	۱۶/۷	۵۰	درصد سطری	
۱۰/۴	۸/۸	۸/۶	۱۲/۹	درصد ستونی	
۳۵	۲۱	۶	۸	تعداد	تحقق صلح و امنیت پایدار
۱۰۰	۶۰	۱۷/۱	۲۲/۹	درصد سطری	
۲۰/۲	۳۰/۹	۱۷/۱	۱۱/۴	درصد ستونی	
۳۱	۱۲	۱۱	۸	تعداد	حفظ تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان
۱۰۰	۳۸/۷	۳۵/۵	۲۵/۸	درصد سطری	
۱۷/۹	۱۷/۶	۳۱/۴	۱۱/۴	درصد ستونی	
۳۹	۹	۴	۲۶	تعداد	سایر (تأکید طرفین درگیر بر مواضع خود، امنیت ایران خط قرمز، حمایت نظامی روسیه و ترکیه، سرنوشت مردم منطقه درگیری)
۱۰۰	۲۳/۱	۱۰/۳	۶۶/۷	درصد سطری	
۲۲/۵	۱۳/۲	۱۱/۴	۳۷/۱	درصد ستونی	

ادامه جدول ۶: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و مباحث تأکیدی (فرضیه فرعی ۳)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				محتوای موضوعات تأکیدی در مطالب	
۱۴	۵	۰	۹	تعداد	بدون مورد
۱۰۰	۳۵/۷	۰	۶۴/۳	درصد سطری	
۸/۱	۷/۴	۰	۱۲/۹	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۸	۳۵	۷۰	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۲۰/۲	۴۰/۵	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 31.925^a \quad df = 10 \quad \text{Sig.} = 0.000 \quad \text{cell} < 5 = \%11.1 \quad \text{Cramer's V} = 0.304$$

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square} = 31.925$ ، درجه آزادی $df = 10$ و سطح معناداری $\text{Sig} = 0.000$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و اطلاعات از لحاظ مباحث تأکیدی در مطالب تفاوت معناداری وجود دارد. از مجموع ۱۷۳ مورد بررسی، در مجموع ۷۰ خبر یا ۴۰/۴ درصد از اخبار، به «پایان مخاصمه قراباغ و راه‌حل سیاسی» و «تحقق صلح و امنیت پایدار» هر کدام با ۲۰/۲ درصد، در منطقه‌ی قفقاز و غرب آسیا اشاره دارد؛ که گویای سیاست خارجی ایران است که منطقه تاب تحمل جنگ و خونریزی را ندارد و آرامش منطقه در تحقق صلح و امنیت پایدار اقوام در کنار یکدیگر است. سایر موضوعات (تأکید طرفین درگیر بر مواضع خود، امنیت ایران خط قرمز، حمایت نظامی روسیه و ترکیه، سرنوشت مردم منطقه درگیری) با ۲۲/۵ درصد و حفظ تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان و خروج ارمنستان از اراضی اشغالی نیز به ترتیب ۱۷/۹ و ۱۰/۴ درصد دیگر مباحث تأکیدی در مطالب را شامل می‌شود.

جدول ۷: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و ارزش‌های غالب خبری در تیتر (فرضیه فرعی ۴)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				ارزش‌های غالب خبری برجسته	
۱۷	۳	۷	۷	تعداد	درب‌گیری
۱۰۰	۱۷/۶	۴۱/۲	۴۱/۲	درصد سطری	
۹/۸	۴/۴	۲۰	۱۰	درصد ستونی	
۴۹	۲۳	۱۱	۱۵	تعداد	برخورد
۱۰۰	۴۶/۹	۲۲/۴	۳۰/۶	درصد سطری	
۲۸/۳	۳۳/۸	۳۱/۴	۲۱/۴	درصد ستونی	
۲۸	۱۴	۵	۹	تعداد	شهرت + برخورد
۱۰۰	۵۰	۱۷/۹	۳۲/۱	درصد سطری	
۱۶/۲	۲۰/۶	۱۴/۳	۱۲/۹	درصد ستونی	
۲۴	۶	۹	۹	تعداد	برخورد + درب‌گیری
۱۰۰	۲۵	۳۷/۵	۳۷/۵	درصد سطری	
۱۳/۹	۸/۸	۲۵/۷	۱۲/۹	درصد ستونی	
۳۴	۵	۰	۱۶	تعداد	برخورد + فراوانی
۱۰۰	۲۳/۸	۰	۷۶/۲	درصد سطری	
۱۲/۱	۷/۴	۰	۲۲/۹	درصد ستونی	
۳۴	۱۷	۳	۱۴	تعداد	شهرت + برخورد + درب‌گیری
۱۰۰	۵۰	۸/۸	۴۱/۲	درصد سطری	
۱۹/۷	۲۵	۸/۶	۲۰	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۸	۳۵	۷۰	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۲۰/۲	۴۰/۵	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$X^2 = 29.256^a$ df= 10 Sig. = 0.001 cell < 5 = % 16.7 Cramer's V = 0.291

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square}=29.256$ ، درجه آزادی $df=10$ و سطح معناداری $\text{Sig}=0.001$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و اطلاعات از لحاظ به‌کارگیری ارزش‌های غالب خبری برجسته در تیتیر مطالب تفاوت معناداری وجود دارد. همان‌طور که داده‌های کناری جدول فوق نیز نشان می‌دهد گزینشگران روزنامه‌های منتسب به جریان‌های خبری در نگارش تیتیرهای اخبار جنگ دوم قرباغ به ترتیب به ارزش‌های خبری برخوردار، شهرت+برخورد+درب‌گیری، شهرت+ برخوردار، برخوردار+ دربرگیری، برخوردار+ فراوانی و دربرگیری توجه داشته‌اند. بنا به داده‌ها، از مجموع ۱۷۳ تیتیر بررسی‌شده، ۴۹ تیتیر یا ۲۸/۳ درصد تیتیرها، دارای ارزش خبری «برخورد» است. به عبارت دیگر این ارزش خبری به‌عنوان برجسته‌ترین عنصر در اخبار مناقشه قرباغ مشهود است. نکته‌ای که از سوی گزینشگران تیتیرها به چشم می‌خورد «نقش‌آفرینی ارزش خبری» حاوی «برخورد، کشمکش و درگیری‌ها» در موضوع جنگ قرباغ است. نکته مهم دیگری نیز که از سوی جریان وابسته به اصلاح‌طلب‌ها در این موضوع قابل تأمل است، عدم کاربرد ترکیب ارزش خبری «برخورد+ فراوانی» کنار یکدیگر است؛ درواقع این جریان در هیچ‌کدام از تیتیرهای انتخابی برای اخبار منتشر شده، محتوای «برخورد و فراوانی کشته‌های جنگ قرباغ» را استفاده نکرده است.

جدول ۸: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری منتسب و محتوای غالب خبری (فرضیه فرعی ۵)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				محتوای غالب خبری در مطالب	
۳۶	۱۱	۹	۱۶	تعداد	پیامدهای جنگ و فاجعه انسانی
۱۰۰	۳۰/۶	۲۵	۴۴/۴	درصد سطری	
۲۰/۸	۱۶/۲	۲۵/۷	۲۲/۹	درصد ستونی	
۲۸	۱۵	۹	۴	تعداد	گفتگو و مذاکره طرفین
۱۰۰	۵۳/۶	۳۲/۱	۱۴/۳	درصد سطری	
۱۶/۲	۲۲/۱	۲۵/۷	۵/۷	درصد ستونی	
۱۸	۷	۰	۱۱	تعداد	نقض آتش‌بس از سوی طرفین
۱۰۰	۳۸/۹	۰	۶۱/۱	درصد سطری	
۱۰/۴	۱۰/۳	۰	۱۵/۷	درصد ستونی	

ادامه جدول ۸: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و محتوای غالب خبری
(فرضیه فرعی ۵)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				محتوای غالب خبری در مطالب	
۲۱	۸	۷	۶	تعداد	دیپلماسی منطقه‌ای ایران
۱۰۰	۳۸/۱	۳۳/۳	۲۸/۶	درصد سطری	
۱۲/۱	۱۱/۸	۲۰	۸/۶	درصد ستونی	
۳۶	۱۳	۴	۱۹	تعداد	اهمیت منافع ملی ایران
۱۰۰	۳۶/۱	۱۱/۱	۵۲/۸	درصد سطری	
۲۰/۸	۱۹/۱	۱۱/۴	۲۷/۱	درصد ستونی	
۲۰	۷	۶	۷	تعداد	خروج ارمنستان از اراضی اشغالی
۱۰۰	۳۵	۳۰	۳۵	درصد سطری	
۱۱/۶	۱۰/۳	۱۷/۱	۱۰	درصد ستونی	
۱۴	۷	۰	۷	تعداد	سایر
۱۰۰	۵۰	۰	۵۰	درصد سطری	
۸/۱	۱۰/۳	۰	۱۰	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۸	۳۵	۷۰	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۲۰/۲	۴۰/۵	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 25.127^a \quad df = 12 \quad \text{Sig.} = 0.014 \quad \text{cell} < 5 = \% 19 \quad \text{Cramer's V} = 0.269$$

با توجه به آزمون کای اسکور محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square} = 25.127$ ، درجه آزادی $df = 12$ و سطح معناداری $\text{Sig} = 0.014$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و اطلاعات از لحاظ محتوای غالب خبری در مطالب تفاوت معناداری وجود دارد. همان‌طور که داده‌های کناری جدول فوق نیز نشان می‌دهد از مجموع ۱۷۳ خبر بررسی شده، در مجموع ۷۲ خبر یا ۴۱/۶ درصد از اخبار، به «پیامدهای جنگ و فاجعه انسانی» و «اهمیت منافع ملی ایران» هر کدام با ۲۰/۸ درصد، اشاره دارد که گویای نگرانی ایران از کشتارهای غیرنظامیان در آن سوی رود ارس و صیانت و حفاظت از مردم در مرزهای داخل ایران است. جریان اصلاح‌طلب با ۲۵/۷ درصد، رده نخست را در پوشش اخبار مربوط به نگرانی از جنگ و فاجعه انسانی به خود اختصاص

داده است. جریان اصولگرا نیز با ۲۷/۱ درصد، محتوای بیشتری را اهمیت منافع ملی ایران اختصاص داده است. در مقوله گفتگو و مذاکره طرفین، جریان اصلاح‌طلب که با ۲۵/۷ درصد، رده نخست را در پوشش خبری مناقشه قراباغ در بین محتوای غالب خبری شامل می‌شود. برعکس، در بحث نقض آتش‌بس از سوی طرفین درگیر، هیچ خبری را به این مقوله اختصاص نداده است. درحالی‌که جریان‌های وابسته به اصولگراها و میانه‌روها مقوله نقض آتش‌بس از سوی طرفین درگیر را به ترتیب ۱۵/۷ و ۱۰/۳ درصد در خبرهای خود برجسته کرده‌اند. مقوله «خروج ارمستان از اراضی اشغالی» با ۱۱/۶ درصد و سایر محتوای غالب خبری نیز با ۸/۱ درصد موضوعات بعدی را شامل می‌شود.

جدول ۹: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و سبک ارائه مطالب (فرضیه فرعی ۶)

جمع	اطلاعات (میان‌ه‌رو)	اعتماد (اصلاح‌طلب)	کیهان (اصولگرا)	روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
				سبک ارائه مطالب	
۴۰	۱۸	۴	۱۸	تعداد	خبر
۱۰۰	۴۵	۱۰	۴۵	درصد سطری	
۲۳/۱	۲۶/۵	۱۱/۴	۲۵/۷	درصد ستونی	
۱۰۳	۳۷	۱۶	۵۰	تعداد	مصاحبه و گفتگو، گزارش
۱۰۰	۳۵/۹	۱۵/۵	۴۸/۵	درصد سطری	
۵۹/۵	۵۴/۴	۴۵/۷	۷۱/۴	درصد ستونی	
۳۰	۱۳	۱۵	۲	تعداد	نقد، یادداشت و ترجمه
۱۰۰	۴۳/۳	۵۰	۶/۷	درصد سطری	
۱۷/۳	۱۹/۱	۴۲/۹	۲/۹	درصد ستونی	
۱۷۳	۶۸	۳۵	۷۰	تعداد	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۲۰/۲	۴۰/۵	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 27.422^a \quad df = 4 \quad \text{Sig.} = 0.000 \quad \text{cell} < 5 = \% 0.000 \quad \text{Cramer's } V = 0.282$$

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square} = 27.422$ ، درجه آزادی $df = 4$ و سطح معناداری $\text{Sig} = 0.000$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و

اطلاعات از لحاظ سبک ارائه مطالب، تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به داده‌ها، بیشترین مطالب مربوط به مناقشه قراباغ در روزنامه‌های کیهان، اعتماد و اطلاعات به سبک «مصاحبه و گفتگو، گزارش» ارائه شده است. از مجموع ۱۷۳ خبر مربوط به مناقشه قراباغ، ۱۰۳ مطلب یا ۵۹/۵ درصد به صورت «مصاحبه و گفتگو، گزارش»، ۴۰ مطلب یا ۲۳/۱ درصد به صورت «خبر» و ۳۰ یا ۱۷/۳ درصد نیز به صورت «نقد، یادداشت و ترجمه» به چاپ رسیده است. هرچند که هر سه روزنامه به سبک «گفتگو و مصاحبه و گزارش» تمایل بیشتری نشان داده‌اند، اما با کنار هم گذاشتن داده‌های این سه روزنامه، روزنامه اعتماد با ۴ مطلب یا ۱۱/۴ درصد، کمترین سهم را در سبک «خبر» داشته است. همچنین روزنامه کیهان با ۲ مطلب یا ۲/۹ درصد کمترین سهم را در سبک «نقد، یادداشت و ترجمه» دارا می‌باشد. با مقایسه داده‌ها، روزنامه اطلاعات برعکس دو روزنامه دیگر، از هر سه سبک ارائه شده، به تناسب برای پوشش جنگ دوم قراباغ استفاده کرده است. به عبارتی تنوع سبک مطالب روزنامه اطلاعات بیش از دو روزنامه دیگر است.

جدول ۱۰: بررسی رابطه بین جریان‌های خبری متناسب و ماهیت اخبار
(فرضیه فرعی ۷)

جمع	ماهیت اخبار		روزنامه‌ها یا جناح‌ها	
	فرآیندگرا	رویدادگرا		
۷۰	۱۸	۵۲	تعداد	کیهان (=اصولگرا)
۱۰۰	۲۵/۷	۷۴/۳	درصد سطری	
۴۰/۵	۲۲/۸	۵۵/۳	درصد ستونی	
۳۵	۲۶	۹	تعداد	اعتماد (=اصلاح‌طلب)
۱۰۰	۷۴/۳	۲۵/۷	درصد سطری	
۲۰/۲	۳۲/۹	۹/۶	درصد ستونی	
۶۸	۳۵	۳۳	تعداد	اطلاعات (=میان‌رو)
۱۰۰	۵۱/۵	۴۸/۵	درصد سطری	
۳۹/۳	۴۴/۳	۳۵/۱	درصد ستونی	
۱۷۳	۷۹	۹۴	تعداد	جمع
۱۰۰	۴۵/۷	۵۴/۳	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 23.708^a \quad df = 2 \quad \text{Sig.} = 0.000 \quad \text{cell} < 5 = \%0.000 \quad \text{Cramer's V} = 0.37$$

با توجه به آزمون کای اسکوئر محاسبه شده به میزان $\text{Chi-Square}=23.708$ ، درجه آزادی $df=2$ و سطح معناداری $\text{Sig}=0.000$ با ۹۵٪ اطمینان، بین سه روزنامه کیهان، اعتماد و اطلاعات از لحاظ ماهیت اخبار، تفاوت معناداری وجود دارد. طبق داده‌ها در این پژوهش به رویدادهای خبری جنگ دوم قراباغ، بیش از فرآیندها توجه شده است. به طوری که از مجموع ۱۷۳ خبر چاپ شده در این خصوص، ۹۴ خبر یا ۵۴/۳ درصد به صورت رویدادگرا و ۷۹ خبر یا ۴۵/۷ درصد نیز فرآیندگرا است. جریان‌های خبری وابسته به اصولگراها و اصلاح‌طلبان در پوشش ماهیت خبری جنگ دوم قراباغ، عکس هم عمل کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر از جنبه بررسی و واکاوی موضوع جنگ دوم قراباغ به روش تحلیل محتوا در مطبوعات داخل کشور، به علت نبود پژوهش متناظر، جزو پژوهش‌های اول در این زمینه به شمار می‌رود. به طوری که میزان حساسیت و اهمیت این موضوع در جریان جنگ ۴۴ روزه بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان بر اساس نظریه‌های «برجسته‌سازی و دروازه‌بانی خبر» برای اولین بار در مطبوعات کشور تحلیل و تفسیر شد. نتایج این پژوهش، حاصل بررسی تمام ۸۸ شماره یا ۱۷۳ مطلب خبری مرتبط با موضوع «جنگ دوم قراباغ» است که ۷۰ مطلب آن در روزنامه کیهان، ۳۵ مطلب در روزنامه اعتماد و ۶۸ مطلب نیز در روزنامه اطلاعات در بازه مهر و آبان ماه ۱۳۹۹ (۲۸ سپتامبر تا ۱۱ نوامبر ۲۰۲۰) به چاپ رسیده است.

طی بررسی‌های صورت گرفته، از ابتدای جنگ ۴۴ روزه قراباغ بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، مطلبی در تضاد با منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در روزنامه‌های مورد پژوهش (کیهان، اعتماد و اطلاعات) به چاپ نرسیده است و مواضع خلاف منافع ملی در شرایط بحرانی و تهدید ناشی از جنگ قراباغ در داخل کشور مشاهده نشد. روزنامه‌های وابسته به طیف‌های سیاسی کشور، همواره منعکس‌کننده هشدارهای جدی به طرفین درگیر و حتی کشورهای ثالثی که به گونه‌ای بر تداوم آتش این جنگ می‌دمیدند، بودند. اما در مجموع سیاست جمهوری اسلامی ایران همواره به رسمیت شناختن مرزهای بین‌المللی است و خواهان حل مناقشه قراباغ به صورت مسالمت‌آمیز بوده است. بنابراین مواضع اعلامی نظام تأکید بر دو محور «فراخوان طرفین به آرامش» و «تقییح مداخله بازیگران فرامنطقه‌ای» است.

نتایج پژوهش حاکی از این است که روزنامه‌های منتسب به طیف‌های سیاسی کشور از نظر همخوانی با «دستگاه دیپلماسی ایران» عملکرد متفاوتی داشته‌اند. به طوری که روزنامه

اصلاح‌طلبان (که بیشترین گرایش سیاسی را به دولت وقت- دولت دوازدهم- داشته است) (۸۲/۹ درصد) بیش از دو طیف دیگر، به مواضع دستگاه دیپلماسی در مطالب خود، اشاره کرده است. این موضع در روزنامه‌های کیهان و اطلاعات به ترتیب ۶۶/۲ و ۵۴/۳ درصد است. در مجموع ۱۱۲ (۶۴/۷ درصد) خبر از کل ۱۷۳ خبر مورد بررسی هم‌سو و در راستای مواضع دولت جمهوری اسلامی ایران عمل کرده‌اند.

بررسی بازتاب «مواضع مستقل روزنامه‌نگار» در روزنامه‌های جناح‌بندی شده، نشان می‌دهد که طیف‌های سیاسی کشور عملکرد متفاوتی از همدیگر را ارائه کرده‌اند. در روزنامه اعتماد ۵۱/۴ درصد مطالب با محوریت مواضع مستقل روزنامه‌نگاران در خصوص جنگ دوم قراباغ به چاپ رسیده است. روزنامه اطلاعات ۱۳/۲ درصد از مطالب خود را به دیدگاه‌های روزنامه‌نگاران اختصاص داده است؛ درحالی‌که روزنامه کیهان بدون بازتاب مواضع مستقل روزنامه‌نگاران عمل کرده است و صرفاً اخبار را از سرویس‌های خبری دریافت و منعکس نموده است.

بررسی یافته‌های «جهت‌گیری کلی خبری»، حاکی از عملکرد مشابه طیف‌های سیاسی در جنگ دوم قراباغ دارد. طبق نتایج به‌دست آمده ۴۸/۶ درصد از اخبار، رویکردی بی‌طرف و مثبت در این زمینه است. به‌طوری‌که اختصاص درصد بالای رویکرد بی‌طرفانه و مثبت، گویای همان سیاستی است که در مواضع سیاست خارجی ایران در قبال جنگ قراباغ کاملاً مشهود است؛ یعنی مکانیسم گفتگوهای دیپلماتیک. اخبار در راستای سیاست‌های جمهوری آذربایجان حدود ۴ برابر اخبار دارای رویکرد به نفع سیاست‌های ارمنستان می‌باشد. به‌طوری‌که مشروعیت اقدام جمهوری آذربایجان در بازپس‌گیری اراضی اشغالی و حفظ تمامیت ارضی این کشور، یکی دیگر از محورهای بررسی جنگ دوم قراباغ در روزنامه‌های منتسب به جریان‌های خبری به‌شمار می‌رود.

بررسی یافته‌های «مباحث تأکیدی»، حاکی از عملکرد متفاوت روزنامه‌ها دارد. مقوله‌های «پایان مخاصمه قراباغ و راه‌حل سیاسی» و «تحقق صلح و امنیت پایدار»، بیشترین مباحث تأکیدی پژوهش را دربرمی‌گیرد؛ درواقع پایان جنگ و خونریزی مهمترین دغدغه جریان‌های سیاسی کشور است؛ یعنی منطقه تاب تحمل جنگ و خونریزی را ندارد و آرامش آن در گرو تحقق زندگی مسالمت‌آمیز اقوام در کنار یکدیگر است. نکته بعدی این است که مقوله‌های «حفظ تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان» و «خروج ارمنستان از اراضی اشغالی» با تشکیل تقریباً یک‌سوم مباحث، بیانگر احترام به تمامیت ارضی جمهوری آذربایجان است.

نتیجه بررسی «ارزش‌های غالب خبری» به کار رفته در تیتورها، حکایت از تفاوت به‌کارگیری آن در مطالب جنگ دوم قراباغ دارد. در این پژوهش، گزینشگران به ترتیب به ارزش‌های خبری «برخورد»، «شهرت + برخورد + دربرگیری»، «شهرت + برخورد، برخورد + دربرگیری»، «برخورد + فراوانی» و «دربرگیری» در نگارش تیتورها توجه داشته‌اند. به‌طوری‌که ارزش خبری «برخورد»، به‌عنوان برجسته‌ترین عنصر در اخبار جنگ قراباغ کاملاً مشهود است. نکته مهم دیگری که از سوی جریان وابسته به اصلاح‌طلب‌ها در این موضوع قابل تأمل است، عدم کاربرد ترکیب ارزش خبری «برخورد + فراوانی» کنار یکدیگر است؛ درواقع این جریان در هیچ‌کدام از تیتورها از محتوای «برخورد و فراوانی کشته‌های جنگ قراباغ» استفاده نکرده است.

مطابق نتایج به‌دست آمده، طیف‌های سیاسی کشور در برجسته‌سازی «محتوای غالب خبری» در موضوع جنگ دوم قراباغ عملکرد متفاوتی را ارائه کرده‌اند. مقوله‌های «پیامدهای جنگ و فاجعه انسانی» و «اهمیت منافع ملی ایران» به‌طور مساوی بالاترین میزان برجسته‌سازی محتواهای غالب را شکل می‌دهد؛ که گویای نگرانی ایران از کشتار غیرنظامیان در آن‌سوی رود ارس و صیانت و حفاظت از مردم در داخل مرزهای ایران است. جریان اصلاح‌طلب رده نخست را در پوشش اخبار مربوط به نگرانی از جنگ و فاجعه انسانی را به خود اختصاص داده و جریان اصولگرا نیز بر اهمیت منافع ملی ایران تأکید بیشتری کرده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که جریان اصلاح‌طلب، در مقوله گفتگو و مذاکره طرفین، بیش از دو جریان دیگر عمل کرده است. برعکس، در بحث نقض آتش‌بس از سوی طرفین درگیر، هیچ خبری را به این مقوله اختصاص نداده است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، جریان‌های خبری از سبک‌های متفاوتی در برجسته‌سازی جنگ دوم قراباغ بهره برده‌اند. طبق داده‌های به‌دست آمده، بیشترین مطالب جنگ دوم قراباغ را سبک «مصاحبه و گفتگو، گزارش» شکل می‌دهد. به بیان دیگر، جریان‌های خبری وابسته، مصاحبه و گفتگو با صاحب‌نظران و تشریح ابعاد مختلف انسانی، سیاسی و ... از وضعیت منطقه جنگی قراباغ راه مناسب‌تر از سایر سبک‌های رایج در مطبوعات می‌دانند. هرچند که هر سه روزنامه به سبک «گفتگو و مصاحبه و گزارش» تمایل بیشتری نشان داده‌اند، اما با کنار هم گذاشتن داده‌های این سه روزنامه، روزنامه اعتماد کمترین سهم را در سبک «خبر» داشته است. با این حال روزنامه کیهان نیز کمترین سهم را در سبک «نقد، یادداشت و ترجمه» دارا می‌باشد. با مقایسه داده‌ها، تنوع ارائه سبک مطالب در روزنامه اطلاعات، بیش از دو روزنامه دیگر مشهود است.

در بررسی ماهیت‌های خبری پژوهش حاضر، عملکرد متفاوت این سه روزنامه را شاهد هستیم. به طوری که رویدادهای خبری جنگ دوم قراباغ، بیش از فرآیندها مورد توجه بوده است. طبق یافته‌ها بیشترین اخبار رویدادگرا (۷۴/۳ درصد) در روزنامه کیهان و کمترین آن نیز با (۲۵/۷ درصد) در روزنامه اعتماد مشهود است. برعکس، بیشترین اخبار فرآیندگرا (۷۴/۳ درصد) در روزنامه اعتماد و کمترین آن نیز با (۲۵/۷ درصد) در روزنامه کیهان دیده می‌شود. به عبارتی دیگر جریان‌های خبری وابسته به اصولگراها و اصلاح‌طلبان در پوشش ماهیت خبری مناقشه قراباغ، عملکردی عکس هم دارند.

پیشنهادهای رسانه‌ای

- اهمیت دارد رسانه‌های برون مرزی و داخلی از گونه‌های مختلف خبری برای تنوع بخشی به مطالب استفاده کنند.
- ساخت برنامه در شبکه‌های برون مرزی با تمرکز بر راهبرد حمایت ایران از صلح در روابط بین‌الملل در قالب برنامه‌های کارشناس محور با حضور سفرای جمهوری اسلامی ایران در منطقه قفقاز و انعکاس آن در رسانه‌های کشور
- ساخت برنامه‌های مستند در شبکه برون مرزی سحر در قالب تسلیح نظامی جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان توسط رژیم صهیونیستی و بازتاب آن در رسانه‌های این دو کشور
- بررسی سابقه تاریخی رسانه‌های افراطی و تندرو جمهوری آذربایجان در خدشه‌دار کردن روابط تهران و باکو با حضور کارشناسان داخلی و خارجی
- بررسی علل ناکارآمدی گروه مینسک در پایان دادن به مناقشه بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان با رویکرد انتقادی
- استمرار تهیه گزارش و ساخت برنامه در شبکه‌های برون مرزی با تمرکز بر تعیین حق سرنوشت (ارامنه) قراباغ و حق حاکمیت جمهوری آذربایجان بر اراضی اشغالی با دعوت از حقوق دانان برجسته داخلی و خارجی و گزارشگران حقوق بشری سازمان ملل
- برخلاف برخی از کشورهای منطقه، مواضع رسمی جمهوری اسلامی ایران چه در موضوع جنگ قراباغ و چه در مناقشه‌های مشابه، احترام به اصل حاکمیت و تمامیت ارضی کشورها و پایان هرگونه اشغالگری است. بدین ترتیب پیشنهاد می‌شود در عرصه رقابت‌های رسانه‌ای،

رویکردهای «صلح‌دوستی ایران» و «عدم‌مداخله نظامی» بیش از پیش در رسانه‌های برون‌مرزی و مطبوعات داخلی مورد توجه قرار گیرد.

- اهمیت دارد که رسانه‌های داخلی و برون‌مرزی با پوشش گسترده‌تر اهداف پنهان و آشکار رژیم صهیونیستی و بازیگران نقش‌آفرینی که به‌صورت مادی و معنوی بر تداوم آتش درگیری جنگ قراباغ می‌دمیند، قدم برداشته و آن را برای مخاطب تبیین نمایند.
- بررسی یافته‌های مقوله «جهت‌گیری کلی خبری»، در پژوهش حاضر حاکی از عملکرد مشابه طیف‌های سیاسی در جنگ دوم قراباغ دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود رسانه‌ها بر رویکرد بی‌طرفانه ایران در عرصه دیپلماسی رسانه‌ای تأکید کنند.

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

با توجه به اهمیت منافع همسایگی، دکترین امنیتی و مرز مشترک جمهوری اسلامی ایران با جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، دولت ایران تمایل دارد محبوبیت سیاسی‌اش را در هر دو کشور آذربایجان و ارمنستان حفظ کند. با توجه به اینکه پژوهش‌های زیادی در زمینه تحلیل محتوای پوشش خبری در حوزه قراباغ در مطبوعات و رسانه ملی انجام نگرفته است، از جمله مسائلی که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی توسط پژوهشگران حوزه رسانه و ارتباطات مورد توجه واقع شود، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران در خصوص قراباغ (مطالعه موردی: برنامه‌های رادیوها و تلویزیون آذری برون‌مرزی)
- چشم‌انداز وضعیت حقوقی قراباغ و بازسازی اراضی آزاده شده با تمرکز بر رویکردهای رسانه‌ای

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- افتخاری، اصغر (۱۳۷۷)، «امنیت ملی: رهیافت‌ها و آثار»، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، پیش شماره دوم، صص، ۶۰-۲۷.
- امیری، علی و کاظمی، احمد (۱۴۰۰)، «جمهوری آذربایجان در جنگ دوم قره‌باغ: اهداف و پیامدهای ژئوپلیتیکی (با تأکید بر رویکردهای رسانه‌ای)»، **پژوهشنامه رسانه بین‌الملل**، سال ۶، شماره ۷، صص ۵۷-۲۹.

انصاری، فاطمه (۱۳۸۵)، «منازعه قره‌باغ و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

بدیعی، نعیم و قندی، حسین (۱۳۹۳)، **روزنامه‌نگاری نوین**، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

بروجردی‌علوی، مهدخت (۱۳۷۲)، «دروازه‌بانی خبر چیست؟ دروازه‌بانان کیستند؟»، نگاهی به نقش دروازه‌بانی در شکل‌گیری و انتقال خبر، تهران: **مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها**، شماره ۱۳، صص ۱۹-۱۸.

بهمن، شعیب (۱۳۹۸)، «نقش‌آفرینی ایران در دوگانه آذربایجان و ارمنستان»، تهران: **اندیشکده راهبردی تبیین**.

پاتر، دبور (۱۳۸۹)، **آموزش روزنامه‌نگاری**، (ترجمه حمیدرضا زاهدی)، تهران: انتشارات اطلاعات. چایچیان، محمدرضا (۱۳۸۵)، «تحلیل محتوای مطالب مربوط به مناقشه جمهوری آذربایجان و ارمنستان بر سر قره‌باغ در سایت‌های اینترنتی آذربایجان نوین، مساوات، گاموخ و سایت فارسی بی‌بی‌سی»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی

حاجیان، ابراهیم (۱۳۸۴)، «چارچوب روش‌شناختی برای بررسی احساس امنیت»، **مجله مطالعات دفاعی استراتژیک**، دوره یک، شماره ۲ و ۳.

خانیکی، هادی (۱۳۷۶)، «رسانه‌های جمعی و امنیت ملی»، چاپ اول، جلد دوم، تهران: **انتشارات وزارت کشور**.

دادگران، سیدمحمد (۱۳۹۴)، **مبانی ارتباط جمعی**، تهران: انتشارات فیروزه. دوئرتی، جیمز و فالتزگراف، رابرت (۱۳۷۲)، **نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل**، (ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی)، تهران: نشر قدس.

رایف، دانیل؛ استفن لیسلی و فریدریک جی. فیکو (۱۳۸۱)، **تحلیل پیام‌های رسانه‌ای: کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق**، (ترجمه مهدخت بروجردی‌علوی)، تهران: سروش.

رشیدی، احمد و ملکی، ماری (۱۳۹۸)، «منافع روسیه و بحران‌های منطقه قفقاز جنوبی»، **سیاست و روابط بین‌الملل**، دوره ۳، شماره ۵، صص ۶۸-۴۷.

رضوی‌زاده، سید نورالدین و نجفی، جعفر (۱۳۸۵)، «تحلیل محتوای مهمترین مطالب روزنامه‌های سراسری»، **دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، معاونت امور مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی**، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

سلطانی‌فر، محمد و هاشمی، شهناز (۱۳۸۲)، **پوشش خبری**، تهران: انتشارات سیمای شرق.
سورین، ورنر جی و جیمز دلبیو. تانکارد (۱۳۹۷)، **نظریه‌های ارتباطات**، (ترجمه علیرضا دهقان)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

سولیوان، تام. او و دیگران (۱۳۸۵)، **مفاهیم کلیدی ارتباطات**، (ترجمه میرحسین رئیس‌زاده)، تهران: انتشارات فصل نو.

سون ویندال و دیگران (۱۳۸۸)، **مدل‌های ارتباطی**، (ترجمه گودرز میرزایی)، تهران: **دفتر پژوهش‌های رادیو**.

عابدی سروستانی، سوسن (۱۳۹۰)، «**فرهنگ و قومیت در ارمنستان و آذربایجان و نقش آنها در بحران قره‌باغ**»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

فیروزی، جابر (۱۴۰۰)، «**بررسی تطبیقی پوشش خبری «مناقشه قره‌باغ» در روزنامه‌های کیهان، اعتماد و اطلاعات (مهر و آبان ۱۳۹۹)**»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل.

قاسمی، حمید و دیگران (۱۳۹۶)، «**دستنامه تحلیل محتوای پیام‌های ارتباطی**»، تهران: انتشارات آراء.

قندی، حسین (۱۳۷۴)، «**تفاوت‌های خبرنویسی در رسانه‌های جمعی در روزنامه‌نگاری حرفه‌ای**»، (مجموعه مقالات) به اهتمام سیدفرید قاسمی.

کواج، بیل و رزنتیل. تام (۱۳۸۹)، **اصول روزنامه‌نگاری**، (ترجمه حمیدرضا زاهدی)، تهران: انتشارات اطلاعات.

گرامی‌پور، علی (۱۳۸۷)، «**ایران، آذربایجان، ارمنستان**»، ترجمان سیاسی، سال چهارم، شماره ۲۹، صص ۱۷-۱۴.

مقدم، فرشته (۱۳۹۹)، «**بحران قره‌باغ و متغیرهای دخیل**»، واحد پژوهش خبری معاونت سیاسی **صدا و سیما**.

مهدی‌زاده، محمد (۱۳۸۷)، **رسانه‌ها و بازنمایی**، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
نصراللهی کاسمانی، اکبر (۱۳۹۶)، **راهنمای پوشش خبری در رسانه‌ها**، تهران: انتشارات خبرگزاری فارس.

ولیعقلی‌زاده، علی (۱۳۹۱)، «**الگویابی بحران‌های ژئوپلیتیکی (مورد: بحران منطقه‌ای قره‌باغ)**»، پایان‌نامه برای اخذ درجه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.

منابع انگلیسی

- Episkopos, Mark, (2020), Nagorno-Karabakh and the Fresh Scars of War, the National Interest, Available at: <https://nationalinterest.org/feature/nagorno-karabakh-and-fresh-scars-war-174690> and <https://fa.armradio.am/2020/12/24>
- Kırdemir, Barış (2021), Çevrimiçi Haberlerde ve Sosyal Medyada Karabağ Savaşı: Temsil, Çatışma ve Enformasyon Manevraları, **Ekonomi Ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM)**.
- Özgen, Cenk (2021), 44 Günün Ardından: 2020 Karabağ Savaşı'nın Askeri Açından Analizi, Giresun Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7 (1), 104-123. DOI: 10.46849/guiibd.849560.
- Sadikhova, Günay (2013), International News Coverage: Nagorno Karabakh Conflict in the New York Times Newspaper, Eastern Mediterranean University, Gazimagusa, North Cyprus.
- Reuters Handbook of Journalism Accuracy: Available at: <https://www.trust.org/contentAsset/raw-data/652966ab-c90b-4252-b4a5-db8ed1d438ce/file> & <https://dokumen.tips/news-politics/reuters-handbook-of-journalism.html>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

